

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

בלק

(חלק כג שיחה ב)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וארבע לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת בלק, חיד תמוז, ה'תשפ"ד (ב)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2024
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

בלק ב

יונתן בן עוזיאל ובתרגום ירושלמי, שבהם מודגש כאן ביטול האומות והריגתם¹⁰.

ולכאורה משמע ששני פירושים אלו חלוקים ביניהם בשאלה אם יתקיימו אומות העולם לעתיד לבא.

ותמוה: איך יתכן לומר שלעתיד לבא יהיה הרס וחורבן של „כל בני שת“, היינו השמדת כל האומות – בשעה שבכמה מקומות נאמרו נבואות מפורשות אודות אומות וגויים לעתיד לבא¹¹, החל מישעיה בתחילתו¹²: „והיה

א. נבואתו האחרונה של בלעם כפרשתנו עוסקת בעיקר „באחרית הימים“¹, היינו בזמן שלאחר ביאת המשיח – ובלשון הרמב”ן², „והנבואה הזאת לימות המשיח היא“³, שכן זהו תוכן הכתוב „דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל“⁴, היינו מלך המשיח⁵. ובסיום הנבואה נאמר „ומחץ פאתי מואב וקרקר כל בני שת“.

בפשט „וקרקר כל בני שת“ מצינו בכללות שני פירושים: (א) תרגום אונקלוס: „וישלוט בכל בני אנשא“⁶. (ב) פירוש האבן-עזרא: „כמו מקרקר קיר והטעם הורס“, היינו, שזהו ענין של הרס וחורבן⁸. וכן משמע גם בתרגום

אות ק). ובספר השרשים לר”י בן ג’נאח (סוף אות ק’).

(9) בתיב”ע כתבו בהמשך למלחמת גוג: וירוקן כל בניו דשת משיריית’ דגוג דעתידין למסדרא סדרי קרבא בישראל ויפלו פגריהן כולהון קדמוי. ובת”י: וירוקן וישצי כל בני מדינאח.

(10) ועד”ז מצינו ב’ פירושים בהפסוק שלאח”ז (כד, יח), „והי’ אדום ירשה והי’ ירשה שעיר אויביו“ – אם הוא מלשון ירושה (כפי’ הת”א, וכמפורש ברד”ק בס’ השרשים ע’ ירש. וכ”ה לפי הרמב”ם בהל’ מלכים שם); או מלשון תריכין (כתיב”ע כאן) – גירושין, או השמדה וכליון (ראה ספר השרשים לר”י בן ג’נאח ערך ירש. ת”י כאן. וראה ראב”ע כאן „מגזרת ואם לא תורישו“ (מסעי לג, נה)).

(11) ואין לתרץ הדכוונה כאן היא להרס וחורבן של הממלכה והאומה ולא השמדה ואיבוד בני אדם בתור יחידים, ובהנבואות (שהובאו בפנים) הכוונה רק שהיו אנשים מאוה”ע – כ”י: א) בפסוק מפורש „כל בני שת“, שמורה על כל בני אדם – ראה ראב”ע כאן „כמו בני אדם“¹⁰. ועד”ז הוא באברבנאל. ועוד. וכלשון הת”א „כל בני אנשא“. וכדמוכח גם מהנבואה בזכר’ שהובא לקמן סעיף ב. ב) לאידך: מלשון הנבואות בכ”מ משמע שלעת”ל יהיו גם אומים וגוים (ולא רק כאנשים יחידים).

(12) ב, ב ואילך.

(1) כד, יד. בת”א שם „בסוף יומיא“. ובתיב”ע ות”י „בסוף עקב יומיא“.

(2) עה”ת שם.

(3) וראה רמב”ם הל’ מלכים רפ”א ובלח”מ שם. באברבנאל כאן, וכן באוה”ח פסוק יז ד, „כל הנבואה במלך המשיח נאמרה“ (אלא שמחלק הפסוקים לב’ האופנים ד, „בעתה“ ו„אחישנה“).

(4) כד, יז.

(5) ראה רמב”ן, אברבנאל ואוה”ח שם. וראה ירושלמי תענית פ”ד ה”ה. דב”ר פ”א, כ. בתרגומים עה”פ. ובמב”ם שם מפרש דרך כוכב מיעקב על דוד וקם שבט מישראל על משיח. ועד”ז מפרש תמלת הכתוב „אראנו גו” וסיומו „ומחץ גו”¹¹. וכן הפסוק שלאח”ו. וראה בארוכה לקו”ש ח”ח ע’ 278 ואילך (וראה גם שם ע’ 272 הערה 18).

(6) וכ”ה לפי הרמב”ם שמביא ע”ז הכתוב (זכר’ ט, י) „ומשלו מים עד ים“¹². ובפרש”י עה”פ „ל’ קורה כו” (וראה לקו”ש ח”ג ע’ 89).

(7) ישע”י כב, ה.

(8) ועד”ז ברלב”ג כאן „שיהרוס אותם וירמסם כטעם מקרקר קיר“ (וראה שם בסופו התועלת הי”א). וכן באברבנאל כאן. וראה גם רד”ק בספר השרשים ערך קיר, וראה גם שם בע’ קרקר (בסיום

(* ולהעיר מפרש”י כאן „כל האומות“¹³. וראה רמב”ן ודעת זקנים מבעה”ת. ועוד.)

בה יותר": „אמר ריש לקיש שלישי של שם. אמר ליה ר' יוחנן לא ניחא למרייהו דאמרת להו הכי אלא אפילו שלישי של נח". ויש מן הראשונים²⁰ שפירש שמחלוקת ריש לקיש ור' יוחנן היא אם גם אומות העולם הם בכלל „השלישית בה יותר", ולר' יוחנן „אאומות העולם קא קפיד נמי" (שלא יכרתו כולן)²¹.

אבל [נוסף לזה שלפי מפרשים אחרים²² (וכן משמע מפירוש רש"י²³) מחלוקתם היא רק בנוגע לישראל²⁴ – אם גם ישראל נכללים ב„פי שנים בה יכרתו", ומה שאמר ר' יוחנן „לא ניחא למרייהו" קאי על ישראל בלבד²⁵ – הרי], עדיין קשה (לכולי עלמא) לשיטת ריש לקיש, דסבירא ליה שכל אומות העולם יכרתו²⁶ ו„יגועו"²⁷.

ג. ענין זה (אם יתקיימו אומות העולם לעתיד לבא) אינו רק שקלא-

באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' גו' ונהרו אליו כל הגוים והלכו עמם רבים ואמרו לכו ונעלה גו' ושפט בין הגוים והוכיח לעמים רבים גו', ועד¹³ לנבואה שבסיום ישעיה¹⁴: „לקבץ את כל הגוים והלשונות ובאו וראו את כבודי גו' והגידו את כבודי בגוים והביאו גו'", ועל-דרך-זה הנבואה¹⁵ „אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד", וכן בכמה מקומות נבביאים¹⁶.

ב. נבואת זכריה¹⁷ נאמר: „והיה בכל הארץ נאום ה' פי שנים בה יכרתו יגועו"^{17*} והשלישית יותר בה". ואיתא על זה במדרש¹⁸ שחלק ה„שלישית" שיוותר – „אלו ישראל". ונמצא שלעתיד לבא „יכרתו ויגועו" האומות.

ולפי זה, פירוש האבן-עזרא ב„וקרקר כל בני שת" הוא בהתאם לנבואת זכריה הנ"ל.

אבל תירוץ זה רק מעתיק את השאלה הנ"ל (סעיף א) אל נבואה זו עצמה: איך עולה נבואה זו בקנה אחד עם האמור בריבוי הנבואות הנ"ל, שלעתיד לבא יתקיימו גוים ואומות?

והנה, בגמרא¹⁹ נחלקו ריש לקיש ור' יוחנן בפירוש הכתוב „והשלישית

20 יד רמ"ה לסנהדרין שם בפ"ה הב' (ומסיים ע"ז „והכי מסתבר").

21 וראה גם חדא"ג מהרש"א סנהדרין שם: וא"ל ר"י לא ניחא למרייהו דישראל ודכשרי אוה"ע לימא להו הכי שיתמעטו כ"כ.

22 חדא"ג מהר"ל סנהדרין שם. עץ יוסף לע"י שם.

23 סנהדרין שם.

24 וכ"ה לפי הא' ביד רמ"ה שם.

25 כי מ"ש רש"י (שם ד"ה לא ניחא) „ואם אין ישראל מרובין כל כך להיות אחד מג' שבעולם יהיו הגרים וחסדי עובדי כוכבים (אוה"ע) להשלים השליש" – אין זה לפי שר"י קפיד גם עליהם, כ"א רק כדי שיתאים החשבון ד„והשלישית", וכהמשך פירש"י „ואם הם מרובין להיות יותר מחלק השלישית יתמעטו קצת ומ"מ לר"י אין ישראל מתמעטין כל כך כמו לדברי ר"ל".

26 „כל העולם יכרת" (לי רש"י סנהדרין שם).

27 בתו"א קב, ב (הובא גם באוה"ת (יהל אור) לתהלים קיז, ז (ע' תמז)), „וכנזכר במדרש דבאלף השביעי יהי שלישי בנ"א כלין ושני שלישי ישראו

13 וראה שם מב, י ואילך. נו, ג ואילך (וראה רד"ק שם, א, שם, ח).

14 סו, יח ואילך.

15 צפנ"י ג, ט.

16 ראה לדוגמא: מיכה ד, א ואילך (כהפסוקים בישע"י ב, ב ואילך). זכרי' ב, טו (ראה רד"ק שם, יד).

17 יג, ח.

17* כ"ה בזכרי' שם. ובסנהדרין (וכן בע"י שם) ובמדב"ר שהובאו לקמן – „יגועו".

18 תנחומא שופטים ט. במדב"ר פט"ו, יד.

19 סנהדרין קיא, א.

אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו³² שכם אחד". ובפרק שלאחרי זה³³ פירש את נבואת ישעיה³⁴ „וגר זאב עם כבש“, דהיינו „שהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי העולם“³⁵. . . ויחזרו כולם לדת האמת ולא יגזלו ולא ישחיתו אלא יאכלו דבר המותר בנחת עם ישראל³⁶.

ספר היד אין ענינו לתאר מאורעות שיתרחשו לעתיד לבא, או לספר סתם אפילו את מעשי מלך המשיח, ואינו מביאם אלא במקום שהדבר נוגע להלכה³⁷ (בפועל), בהתאם לתוכנו – „הלכות הלכות“³⁸.

ואם כן, צריך לומר שכל דברי הרמב"ם כאן נוגעים להלכה: לא רק הענינים שבתחילת הלכה זו – תיאור הרמב"ם את אופן וטדו גילוי המשיח ואת סימניו,

[„ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו כו' ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה' הרי זה בחזקת שהוא משיח אם עשה והצליח ובנה מקדש

וטריא בפירוש הכתובים, אלא הוא גם ענין בהלכה:

הרמב"ם פסק בספר היד (ספר ההלכות שלו) בהלכות מלכים²⁸ ומלחמותיהם²⁹, שאחת מפעולותיו של משיח תהיה³⁰ – „ויתקן³¹ את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד שנאמר¹⁵ אז

כו"ם. ומפרש ד„מ"ש (צפני"ג, ט) אהפוך אל עמים שפה ברורה אותן העמים הם בני שם ויפת דוקא ולא חם אבי כנען. וביהל אור שם מפרש ד„חם להיותו מקו השמאל נפל בג"ק שלמטה מק"ג שאין להם בירור אבל זרעו של שם ויפת הם מק"ג. וראה גם אוה"ת (יהל אור) שם סו, ה (ע' רל ואילך). וראה גם ע"ד ב' הבירורים באומות – אוה"ת סוכות ע' א'תשסו ואילך. ועוד. וראה ספר הליקוטים דא"ח צ"צ ערך אומות העולם. ספר הערכים חב"ד ח"ב ערך הנ"ל (ס"א; ס"ב סק"ג; סט"ו). וש"נ.

ולהעיר מב' הפירושים (ספרא בחוקותי כו, ו) ב„והשבתי חי' רעה מן הארץ:“ (א מעבירים מן העולם, ב) משביתן שלא יזיקו. וראה אוה"ת (יהל אור ובמילואים)) לתהלים צב, א. ולהעיר מצפ"ג – להרגצובי – בחוקותי שם. (28) פ"א ה"ד.

(29) זהו השם המלא – כבהקדמת הרמב"ם ב„מנין המצות על סדר הלכות הרמב"ם“ ובהכותרות בריש ספר שופטים וריש ה' מלכים. וראה לקו"ש ח"ח ע' 276 ובהערה 38* שם.

(30) כ"ה הפי' לפי הדפוסים שלפנינו. אבל בכת"י הדפוסים שלא שלטה בהם בקורת הצנזור לא קאי בהמשך להפעולה של משיח – ראה לקו"ש שם הערה 37. אבל גם לפ"ו מובן שזהו אחד מהענינים שיהי' בזמן מלך המשיח, כסיום לשון הרמב"ם (בכת"י הדפוסים הנ"ל – הועתק בלקו"ש שם ס"ע 283): „וכשיעמוד המלך המשיח באמת כו' מיד הם כולל חוזרין ויודעים ששקר נחלו אבותיהם ושנביאייהם ואבותיהם הטעום. שלכן הרי „כל הדברים האלו של ישוע הנוצרי ושל זה הישמעאלי . . . אינן אלא ליישר דרך למלך המשיח ולתקן את העולם כולו כו'“ עיי"ש.

(31) ראה לקו"ש שם השינויי נוסחאות בהמשך לשון הרמב"ם שם.

(32) בפסוק „לעבדו“ (בלא וא"ו), אבל כ"ה בדפוסים וכת"י הרמב"ם. וראה לעיל ע' 103 הערה 79.

(33) פ"ב ה"א.

(34) י"א, ו.

(35) בדפוס הנפוץ „רשעי עכו"ם“ (מיראת הצענואר?), אבל בדפוס רומי ר"מ הוא כפננים. וברמב"ם הוצאת שולזינגער בסופו „רשעי אומות העולם“.

(36) בדפוס רומי הנ"ל „כישראל“.

(37) הרמב"ם בסוף הקדמתו לס' היד.

(38) להעיר דבהכותרת לפרקים י"א-יב דה' מלכים בדפוס ויניציאה רפד, שי – ה' מלכים ומלחמות ומלך המשיח.

(* ועד"ז הוא באוה"ת בראשית כ"ד ו תתשכ"ו, א. ובסה"מ הקט"ג ח"א ע' פא: „ובמאור"ל שלישיית יהי' כלה כו'“.

הכשרה לכך, והוא מעיין⁴² ביאת משיח צדקנו ופעולתו בזה⁴³.

[ועפ"ז יומתק מה שקבע הרמב"ם מקומה של הלכה זו (וכן שאר הלכות בני נח)⁴⁴ בהלכות מלכים, תיכף לפני דיני והלכות המלך המשיח]⁴⁵.

ד. ויובן בהקדם ביאור הנבואה, פי שנים בה יכרתו ויגועו – דלכאורה תמוה ביותר:

איך יתכן שלעתיד לבא יכרתו כל האומות? הלא „טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו“⁴⁶.

ואע"פ שמצינו כמה מאורעות כעין זה, החל מדור המבול, שבו „וימח את

42) כי דין זה „לכוף את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח“ הוא בכל זמן, ולא רק בזמן שהיובל נוהג כדין גר תושב שאין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג (רמב"ם הל' ע"ז פ"י ה"ו. הל' מילה פ"א ה"ו. הל' איסורי ביאה פי"ד ה"ח), כמדובר כמ"פ. ונת' בארוכה בלקו"ש חכ"ו ע' 134 ואילך. ואכ"מ.

43) ולכן נוגע ביותר בסוף זמן הגלות שכל אחד ישתדל להשפיע על אוה"ע (בדרכי נועם ובדרכי שלום) שיקיימו את המצות שלהם, כמשנ"ת כמ"פ (וראה לקו"ש שם ע' 140 ואילך). 44) פ"ט וי"ד שם.

45) ולהעיר שהרמב"ם מסיים הדינים השייכים לב"נ בסוף פ"י דהל' מלכים (לפני ההלכות דמלך המשיח), „צוו חכמים לבקר חוליהם ולקבור מתייהם עם מתי ישראל ולפרנס ענייהם בכלל עניי ישראל מפני דרכי שלום. הרי נאמר טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו ונאמר דרכי דרכי נועם וכל נתיבותי שלום“ – ראה לקמן בפנים. ולהעיר דבגיטין סא, א (וכן בתוספתא שם ספ"ג) איתא רק „מפני דרכי שלום“. ואכ"מ.

46) תהלים קמה, ט. ואפילו על בע"ח (ב"מ פה, א).

במקומו וקבץ נדחי ישראל הרי זה משיח בודאי“].

שהוא בודאי נוגע להלכה – לידע על"פי הסימנים כו' מיהו „משיח בודאי“³⁹ – אלא גם סיום דבריו בהלכה זו (על פעולות המשיח לאחר שיוודע כבר שהוא „משיח בודאי“) נוגע להלכות שבענין הידיעה וההכרה של „משיח בודאי“:

יש לדעת שמשיח יבנה „מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל“ ויביא לגאולת כלל ישראל, ובדרך ממילא תהיה אז שלימות הלכות ומצוות התורה, כמו שפירט הרמב"ם בריש פרק יא שם (וכפי שנתבאר בארוכה במקום אחר⁴⁰), וכן יש צורך באמונה וידיעה שמשיח יפעל גאולה בכל העולם כולו: „ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד“.

ויש לומר יתירה מזו, שענין זה נוגע לא רק לאמונה והידיעה של ישראל במשיח, אלא גם להנהגת בני ישראל בזמן הזה: פסק הרמב"ם⁴¹ „צוה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח“. ומאחר שהמשיח „יתקן את העולם כולו לעבוד את ה'... אהפוך אל עמים וגו'“, הרי נמצא שענין הפעולה על אומות העולם „לכוף את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח“ הוא

39) שבפשוטו זוהי ההלכה שבזה לידע סימני משיח, ובסדר זה דוקא. וראה לקו"ש ח"ה ע' 149.

40) ראה בארוכה לקו"ש ח"ח ע' 277 ואילך. וראה גם לקו"ש חכ"ז ע' 249 ואילך.

41) הל' מלכים פ"ח ה"י.

במלכות שד"י – וכאמור בנבואת זכריה גופא להלן⁵⁴, "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד", "ולא יכנף עוד מוריד וגו'"⁵⁵, היינו שיהיה גילוי אלקות⁵⁶ – מתעוררת השאלה: איך יתכן אז הירוס והשמדה של כל האומות?

ה. בפשטות היה אפשר לומר, שפירוש "פי שנים יכרתו ויגועו" (ועל-דרך זה פירוש הכתוב, "וקרקר כל בני שת") הוא – לא שאומות העולם יוכחדו על-ידי פעולה של (היפך הרחמים –) הירוס והשמדה, אלא שימנע מהם המשך הדורות (צאצאים), היינו שתעדר מהם פעולת כח ההולדה, ואזי במשך הזמן בדרך מנילא (באופן טבעי) "יכרתו ויגועו"⁵⁷.

ואין להקשות: הרי זה גופא (שלילת כח ההולדה) הוא לכאורה בסתירה לכלל "ורחמיו על כל מעשיו" – כי כידוע⁵⁸, בכח ההולדה שבנבראים מתבטא ומתגלה כח האין-סוף והבלי-גבול של הקב"ה, שכן הנבראים מצד עצמם הם במדה וגבול, ולכן מצד עצמם אין מקום שיהיה בהם ענין ההולדה⁵⁹, שיכולתה היא להוליד עד אין סוף; ודבר זה אינו אלא מצד כח

כל היקום"⁴⁷; "קץ כל בשר בא לפני"⁴⁸ – הרי נתבאר שם טעם הדבר, "כי מלאה הארץ חמס מפניהם"⁴⁸, ו"השחית כל בשר את דרכו על הארץ"⁴⁹;

ואילו מלשון הנבואות הנ"ל משמע, שאין מדובר כאן (כבנבואות אחרות) על עונש לרשעי אומות העולם מחמת השחתתם כו', אלא על הרס ("קרקר") של "כל בני שת" – כל המין האנושי, ובכלל זה גם חסידי אומות העולם⁵⁰ [וכנ"ל סעיף ב, ש"השלישית יותר בה" – אלו ישראל" לבדם].

ולהעיר, שאין כל מקום לקשר לעניננו (שרק, "השלישית יותר בה") – להבדיל, ולא תקום פעמיים צרה ר"ל – את הגזירות והשמדות שהיו על ישראל ר"ל בזמן החורבן, וכן בכל משך זמן הגלות, עד לחמור שבהם שאירע בדור שלפנינו, כי כל זאת הוא בזמן הגלות, אשר בו, בהיותו זמן של חושך והעלם והסתר, ענין "ורחמיו על כל מעשיו", אפילו בנוגע לישראל עם קרובו, אינו באופן גלוי (עד שעולה השאלה "השופט כל הארץ לא יעשה משפט"⁵¹, "למה הרעותה לעם הזה"⁵² וכיוצא בזה⁵³);

משא"כ בנוגע לזמן שלעתיד לבא, שבו יקום במילואו היעוד לתקן עולם

47 נח ז, כג.

48 שם ו, יג.

49 שם, יב.

50 שקבלו ז' מצות ב"נ מנות ב"נ ונזהרים לעשותן (רמב"ם שם פ"ח ה"א) שאינו בדין דיהרג (שם ה"י), ואדרבה, להרמב"ם (שם ה"א) יש לו חלק לעוה"ב.

51 וירא יח, כה.

52 שמות ה, כב.

53 ראה ברכות ז, א. ועוד.

54 יד, ט.

55 ישעי' ל, כ.

56 ראה תניא פל"ו.

57 להעיר מעונש כרת כו' הנאמר בתורה.

58 ראה לקו"ת ש"ה"ש לט, ד ואילך. המשך שמח תשמח תרנ"ז ע' 5 (סה"מ תרנ"ז ע' קעז) ואילך. ד"ה ואתם הדבקים תרפ"ו (סה"מ תרפ"ו ע' רכ"ז) פ"ד. ובכ"מ.

59 ואינו נמצא אפילו במלאכים (לקו"ת שם.

ביאוה"ז ה, ד ואילך).

כל בני שת", ועל-דרך-זה הפירושים הנ"ל (סעיף ב) בנבואה, "פי שנים בה יכרתו ויגועו והשלישית יותר בה" הם בנוגע לאופן שבו תהיה מציאותם באותו הזמן.

ז. וי"ל הביאור בזה:

לאחר הגאולה העתידה, כאשר יהיה גילוי אלקות בעולם, כמו שנאמר⁶⁵, "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד", פשוט שלא יהיה מקום בעולם לטומאה ורע (וכמו שכתוב בזכריה⁶⁶ (קודם הכתוב "פי שנים גו'"), "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ"). ומובן, בנוגע לבני אדם, שלא תהיה לעתיד לבא מציאות של אויבי השם ושל רשעים; אלא לאחר שהאויבים והרשעים יקבלו את עונשם, כמבואר בכמה נבואות⁶⁷, אזי, "ויתקן⁶⁸ את העולם כולו (מדבר חי צומח דומם) לעבוד את ה'".

[וכמו שפירש רש"י⁶⁹ את לשון הכתוב "שמע ישראל ה' אלקינו ה' ואלהי אלקי העובדי כוכבים הוא עתיד להיות ה' אחד שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ונאמר ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד].

אלא שיש כאן מקום לשקלא-טריא: עיקר הגילוי דלעתיד הוא

האין-סוף של הקב"ה, שהוא יתברך הכניס והטביע בטבע הגוף המוליד.

ואם כן, כשכח ההולדה חסר אין פירוש הדבר שניטל ענין מן הטבע, ואין כאן אלא אי-הוספת עוד כח (שהוא בעצם למעלה מהטבע⁶⁰).

ו. אבל אין ביאור זה מספיק לגמרי, ומכמה טעמים:

(א) כיון שלעתיד לבא יקויים⁶¹ "אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד" – אם כן, מהו הטעם לבטל (אפילו במשך הזמן) את מציאותם של "קוראים" ו"עובדים"?

(ב) מפורש בנבואה, "והיו⁶¹ מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך", "ועמדו⁶² זרים ורעו צאנכם", ואף ריש לקיש עצמו אמר⁶³, "כל הזהיר בציצית זוכה ומשמשין לו ב' אלפים וח' מאות עבדים" – ואם כן איך יתכן לומר אשר (במשך הזמן) כל האומות יכרתו?

וכל זאת מכריח לומר, שלכל הפירושים אין הכוונה שלעתיד לבא תבטל המציאות של אומות העולם בפשטות⁶⁴, אלא מציאותם תתקיים גם לעתיד לבא, וחילוקי הדעות הנ"ל [שני הפירושים בדברי בלעם, וקרקר

(60) ראה אגה"ק ס"ך (קלב, א ואילך) בענין תדשא הארץ גו'.

(61) ישע"י מט, כג.

(62) שם סא, ה. וראה ברכות לה, ב.

(63) שבת לב, ב.

(64) וראה אוה"ח כאן סוף פסוק יח: ולזה

וקרקר כל בני שת ולא אמר ומחץ כי לא יתאבדו כל האומות לעתיד לבא ועליהם נאמר בנבואה הנער בן מאה שנה וגו'. וראה גם מ"ש שם פסוק יט.

(65) זכרי' יד, ט. וראה פסחים ג, א.

(66) יג, ב.

(67) ראה לדוגמא בהקאפיטלעך שנסמנו

בהערה 13, 14.

(68) רמב"ם שהובא לעיל סעיף ג.

(69) ואתחנן ו, ד. וראה ספרי שם.

בכל פרט שבו, ניכר ומורגש שהכוונה העליונה בבריאתו וגאולתו היא (גם) הבירור והזיכוך שלו, שכן אף הוא בריאתו של הקב"ה⁷².

ח. ועפ"ז יש לומר ששני הפירושים הנ"ל (סעיף א) על „וקרקר כל בני שת” הם בהתאם לשני האופנים הנ"ל; ועל-דרך-זה המחלוקת (בסעיף ב) בפירוש „פי שנים בה יכרתו ויגועו והשלישית יותר בה”, אם „והשלישית” כולל גם אומות העולם אם לאו:

לאופן הראשון, שגאולת העולם כולו (ואומות העולם בכלל) היא פרט בגאולת ישראל ואינה אלא בשבילה, נמצא שמציאות אומות העולם בפני עצמם אכן נאבדת, „יכרתו ויגועו”; ולא רק כאומה, אלא גם כחידים [וי"ל דוגמא בהלכה – מציאותו של עבד, שאין לו מציאות בפני עצמו, כי כל מה שקנה עבד קנה רבו⁷³].

אבל לאופן השני, שיש תכלית ועילוי בפני עצמם בבירורם וזיכוכם (ולא רק כפרט בגאולת ישראל), נמצא שלעתיד לבא לא תתבטל מציאותם;

והסברה זו היא תוכן הפירוש על „וקרקר כל בני שת” שמשיח ישלוט „בכל בני אנשא” – היינו שאומות העולם הם בגדר מציאות⁷⁴, ולכן יתכן ענין השליטה של משיח עליהם (בפני עצמם).

ולדעת ר' יוחנן (כפירוש הראשון

לישראל, כשם שהגאולה היא בנוגע לישראל, כי גלינו מארצנו – „וקבץ” נדחי ישראל”; וגאולת העולם כולו היא תוצאה מגאולת ישראל ודבר טפל לה –

כשם שכל בריאתם ומציאתם של עניני העולם היא „בראשית – בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו ובשביל ישראל שנקראו ראשית”⁷⁵.

ובזה יכולים להיות שני אופנים – אם מצב הגאולה שבעולם, ואומות העולם בכלל, נתפס אצלם רק כפרט בגאולת ישראל, או שגאולתם מורגשת בהם (גם) כענין בפני עצמו.

178

וההסברה בזה:

לאופן הראשון נמצא, שענינו של משיח ושל הגילוי דלעתיד הוא רק לצורך ישראל – כדי שישאל יוכלו ללמוד תורה ולקיים מצוות בתכלית השלימות. ולצורך זאת אין די בכך שלא יהיה על ישראל שעבוד מלכיות, אלא כל העולם צריך להיות כדבעי, עולם מזוכך – „לא⁷⁶ יגזלו ולא ישחיתו” – וכשהעולם הוא באופן כזה, הרי הוא מקום מוכשר לישראל לעבוד את ה'. ובשלימות בזה, גם האומות מסייעים לישראל בכל זה, כנ"ל (סעיף ו).

אך מאידך אפשר לומר שהגאולה כפי שהיא ביחס לעולם אינה רק פרט בגאולת ישראל, אלא היא גם ענין בפני עצמו⁷⁷; כלומר, שבעולם כולו,

72 להעיר ממרו"ל מגילה (י, ס"ב): אמר הקב"ה מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה.

73 ראה קידושין כג, ב. וראה רשב"א שם.

74 ראה לקו"ש ח"ח ס"ע 165 ואילך. כ"כ ס"ע 139 ואילך.

75 פרש"י ר"פ בראשית. וראה תנחומא (באבער) בראשית יוד. אותיות דרע"ק ב.

76 להעיר מפרש"י נצבים ל, ג: ואף בגליות שאר האומות מצינו כן כו'. וראה לקו"ש ח"ט ע' 180 ואילך.

ישחיתו אלא יאכלו דבר המותר בנחת עם ישראל";

ועל-דרך-זה בסיום וחותם ספרו: „ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד“, ומפשטות לשונו מובן*76 שהכוונה היא גם לאומות העולם*77.

ויש לומר שבדבריו אלו, שהגאולה העתידה תפעל חידוש ועילוי באומות העולם גם בפני עצמם, אזיל הרמב"ם לשיטתיה: כתב הרמב"ם*78 „כל המקבל שבע מצות ונוהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם ויש לו חלק לעולם הבא והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו כו"*. היינו, שמתן תורה חידש עילוי נוסף בשבע מצוות בני נח (שנצטוו עליהן מקודם), וממילא גם במציאותם של אומות העולם – ולכן יש להם שכר בפני עצמם.

וכן מובן גם מדברי רבינו הזקן בספר התניא*79: „מיתרון ההארה (שתתגלה) לישראל (לעתיד לבא) יגיה חשך האומות גם כן כדכתיב*80 והלכו גוים לאורך וגו' וכתבי*81 בית יעקב לכו ונלכה באור ה' וכתבי*82 ונגלה כבוד ה'

שהובא לעיל סעיף ב) נאמר גם עליה „לא ניחא למרייהו דאמרת להו הכי“: הקב"ה, „מרייהו“ של אומות העולם, לא ניחא ליה שהגאולה לא תורגש בהם. ולכן סבירא ליה שגם אומות העולם הם בכלל „והשלישית יותר בה“.

ט. לפי זה נמצא שבפסק ההלכה, לדעת הרמב"ם, ועל-דרך-זה בתורת החסידות, מבואר כאופן השני הנ"ל:

הרמב"ם מדגיש בכמה מקומות, שהחידוש והפעולה של הגאולה ועניניה לעתיד לבא יהיו גם ביחס לאומות העולם, ובכל המקומות הללו הוא כותב זאת כענין בפני עצמו – לא כפרט בגאולתם של ישראל. וכן מבואר בשני המקומות הנ"ל*75 – בסוף פרק יא בהלכות מלכים: „ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד שנאמר כו"*, ובריש פרק יב: „שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי העולם*75 כו' ויחזרו כולם לדת האמת*76 ולא יגזלו ולא

(75) וראה גם רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב: ולפיכך ילמד כל העם כו' ויבואו כל הגוים לשומעו שנאמר והי' באחרית הימים נכון יהי' הר בית ה' בראש ההרים. פיה"מ להרמב"ם סנהדרין בהקדמה לפ' חלק.

(75*) ראה לעיל הערה 35.

(76) דמהמשך לשון הרמב"ם בהל' מלכים שם משמע דאין כוונתו בזה שיתגייירו ויקבלו דת ישראל* (ראה רש"י בזכרי' שם בפ"י והשלישית יותר בה), אף שבכ"מ הרמב"ם (הל' מתנ"ע רפ"י. הל' חגיגה פ"ג ה"א וה"ו) מוכח שדעת האמת היינו דת ישראל. וכן צ"ע בלשון „דת האמת“

(* אבל בדרשות הר"ן (דרוש ז') מביא רא"י מע"ז (כד, א) „שכל האומות ישובו לאמונתנו בכל פרטי המצות ודקדוקיהן“ – ולהעיר מהג"י ברמב"ם „ויחזרו בתשובה כולם“.

שבספ"ד דהל' מלכים. וראה לקמן ע' 195 ובהערה 45. ואכ"מ.

(76*) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ז ע' 246 ואילך.

(77) שלכן ממשיך „ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים כו"*, ישראל ולא אומות.

(78) הל' מלכים פ"ח ה"א.

(79) סוף פל"ו.

(80) ישע"י ס, ג.

(81) שם ב, ה.

(82) שם מ, ה.

ולמה היה נחוץ להוסיף זאת בתניא שם?

גם צריך להבין: מאחר שהבריאה כולה ומציאות השמים וארץ וכל צבאיהם (ובכלל זה אומות העולם) היא „בשביל ישראל ובשביל התורה“, איך אפשר לומר שבגאולתם תורגש כוונה וענין בפ"ע, מלבד גאולת ישראל?

ובהכרח לומר, שגם דבר זה נוגע לישראל.

והביאור בזה:

כאשר הנהגת באי העולם היא כדבעי, „לא יגזלו ולא ישחיתו“, אבל ביטולם לאלקות הוא רק כתוצאה משעבודם וביטולם לישראל, ובהם עצמם אין הדבר ניכר ומורגש – אזי נמצא שהגאולה שתוכנה „והיה ה' למלך על כל הארץ“ אינה בשלימות, כי היות ה' „למלך“ אינו מורגש באומות העולם, וממילא גם אין שלימות בגילויי הגאולה שביחס לישראל – שכן ה„משרתים“ שלהם („אומניך“) אינם מכירים ומרגישים בהיות ה' „למלך“.

אבל כאשר העולם וכל אשר בו מרגישים, מצד ענינם הם, את היותו „למלך“ – כאשר מתקיים בהם „לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד“, „יחזרו כולם לדת האמת“, עד אשר כל עסקם אף הוא „לדעת את ה' בלבד“ – אזי זוהי גאולה שלימה, ומתמלאת שלימות הכוונה של דירה בתחתונים, וממילא – שלימות הגאולה אצל ישראל⁸⁵.

וראו כל בשר יחדיו וגו' וכתביב⁸³ לבוא בנקרת הצורים ובסעיפי הסלעים מפני פחד ה' והדר גאוונו וגו' וכמ"ש⁸⁴ והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך וגו'.

בכך שלא הסתפק במ"ש לעיל שם, „שאז יזדכך גשמיות הגוף והעולם ויוכלו לקבל גילוי אור ה' שיאיר לישראל על ידי התורה שנקר' עוז“, דמשמע שזיכוך הגשמיות (של הגוף ושל העולם) נוגע לישראל בעולם הזה התחתון, שיוכלו לקבל את גילוי אור ה',

אלא הוסיף עוד ענין: „ומיתרון ההארה לישראל יגיה חשך האומות כו“ –

הדגיש רבינו הזקן, כנ"ל, ש„יגיה חשך האומות“ אינו רק חלק ופרט הנוגע לעילוי ולזיכוך של ישראל, אלא הוא ענין הנוגע לאומות העולם עצמם; ולכן, אע"פ ש„יגיה חשך האומות“ רק מיתרון ההארה לישראל (כפשוטו, כי עיקר הגילוי הרי הוא בישראל, דישראל וקוב"ה כולא חד), מכל מקום נפעלת בכך באומות העולם פעולה פנימית, גילוי אור אלוקי ותנועה של יראה וביטול, עד שמתקיים „והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך וגו'“, התגלות הקב"ה על כל יושבי תבל (שהיא) ארצך.

י. מהו הענין המיוחד בדברים האמורים, שבזמן הגאולה יהיה ענין וגילוי לאומות העולם בפני עצמם,

(85) ועפ"ז מובן שם"ש בתניא שם „ומיתרון ההארה לישראל יג' חשך האומות“ הוא עוד

(83) שם ב, כא (ושם: „בנקרות . . ומהדר).

(84) נוסח תפלת שמו"ע דר"ה.

לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו, ואילו על ישראל (נשמות ישראל) נאמר יתירה מזו⁸⁹: „ישראל וקוב”ה כולא חד”⁹⁰.

ועפ”ז לעתיד לבא, כשתתגלה אמת ה’ לעולם, גילוי ה’ אחד בעולם, ובשלימות, יורגש בכל הבריאה כולה, ובכלל זה באומות העולם, ש”לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו, ושמבלעדי הקב”ה „אין דבר אחר יכול להמצאות”⁹¹. והיינו, שיורגש בהן שאינן מציאות אמיתית⁹² („יכרתו ויגועו”, „קרקר”, „הרס” מציאותם);

משא”כ בישראל מתגלה, שמציאותם גופא היא עצמותו כביכול, ישראל וקוב”ה כולא חד.

(משיחות פ”פ בשלח ופ”פ משפטים תשמ”ג)

יא. על-פי הנ”ל יש לתווך בין שני הפירושים בדברי בלעם „וקרקר כל בני שת” [וכן להתאים את הנבואה „יכרתו ויגועו” עם שאר הנבואות אודות מציאות האומות לעתיד לבא] – על-דרך החסידות:

לעתיד לבא יקויים „והיה ה’ למלך על כל הארץ”, וגילוי ה’ אחד („כשם שאני נכתב”) בכל העולם כולו. ובפרטיות – יהיה בכך⁸⁶ חילוק בין ישראל ובין „כל הארץ”, בהתאם לחילוק שבמציאותם⁸⁷:

הבריאה כולה, כולל אומות העולם, היא מציאות שנתהוותה על-ידי הקב”ה, שברא אלקים מאין ליש בעשרה מאמרות, ובלשון הרמב”ם⁸⁸ „כל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם

181

(89) ראה זח”ג עג, א. תניא רפ”ב. אגה”ת פ”ד.

(90) אלא ש”אח”כ ירדה בסתר המדריגה ג”כ ע”י בחי’ האותיות שבמאמר נעשה אדם” (אגה”ת שם).

(91) לשון הרמב”ם שם ה”ב.

(92) ראה בארוכה שער היחוד והאמונה פ”ג.

וראה ד”ה ולקחתם תרס”א.

פרט והמשך למ”ש לפני”ז „שאו יזדכך גשמיות הגוף והעולם ויוכלו לקבל גילוי אור ה’ שיאיר לישראל כו” (ראה לעיל סוף ס”ט).

(86) ראה לקו”ש חי”ב ע’ 74 הערה 30. וש”נ.

(87) הנ”ל בעבודת האדם להעיר מד”ה לא

הביט (מאמרי אדה”ז על הפרשיות ח”ב ע’ תרפא – ברוקלין, תשמ”ג).

(88) ריש הלי’ יסוה”ת.

